

Niels W. Gade's 'Agnete og Havmanden'

Additional source material and a new hypothesis concerning its origin (Part I: The Overture)

By ANNA HEDRICK HARWELL

Jeg føler først nu mit eget Jeg – dog misforstaa mig ej og tro mig ikke en indbildsk Taabe, som, følgende Solens Glans, flyver i Flammen – opvaagnet, som naar en Drivhusplante fra Nordens kunstige Solvarme hensættes under Sydens Azur. Hele mit indre Liv arbejder, udvider og forbereder sig til en aandelig Gjenfødselse; mit forrige Liv ligger som et Chaos, uformeligt og livløst i Baggrunden, hvoraf Skaberlivet kalder det Haarde og Bløde, det Tunge og Lette at forene sig.

De mange herlige og store Natursituationer, mit legemlige Øje har havt Lejlighed til at skue, have i det Aandelige vakt nye Følelser, nye Tanker og givet den aandelige Virken Stof og Næring for lang Tid.¹

With these words Niels W. Gade, then only 21 years old, described a new-found source of inspiration to his longtime friend and teacher, A.P. Berggreen. In this same letter, dated „Gothenborg, den 24de Sept. 1838,“ Gade continued by giving a description of his most recent composition:

Eventyret om Agnete og Havmanden har altid forekommet mig at være et meget musikalsk Sujet, og uden egentlig at have lagt nogen Plan til dets videre Udarbejdelse som Musikstykke har det dog bestandigen foresvævet mig. („Vogt Dem vel for den skønne Melusine,² Hr. Gade! en farlig Skjønhed og en ikke mindre farlig Rivalinde.“ „Jeg veed det, jeg veed det meget vel, min Herre, og tillader paa ingen Maade nogen Sammenligning mellem Jomfru Agnete og skøn Melusine; men skulde en Maler for en underskøn Gjenboerskes Skyld lægge Hænderne i Skjødet og ikke turde forsøge at male et Dameportrait? Nej! jeg veed det vist, der er Plads for os alle, om ikke i Hovedgaden, saa dog i en beskeden lille Sidegade.“)

Nu har jeg altsaa lagt Haand paa Værket og givet det Form af Overture. Jeg har tænkt mig Agnetes Længsel ved Strandbredden efter en hende ubekjendt Gjenstand som Hovedmomentet i dette Stykke. Som to hinanden modstridende Principper optræder Havmandens Elskovsklage og

1. C. Skou: *Andreas Peter Berggreen*, København 1895, p. 55-58.

2. Obviously a reference to Mendelssohn's *Die schöne Melusine* overture.

hendes egen Samvittigheds Røst (idet hun ved at elske Havmanden tror at begaa noget Ondt.) Denne Kamp mellem et Godt og Ondt udgjør Middelpunktet, indtil hun mod Slutningen overgiver sig paa Naade og Unaade i Havmandens Favn. Med den musikalske Udarbejdelse er jeg omtrent halvvejs og saa temmeligen til min egen Tilfredshed. Jeg arbejder flittigt, og det gaer godt fra Haanden.

Turning to Gade's published output, one soon discovers the absence of the above-mentioned overture. Thus the question is posed: What became of *Agnete og Havmanden*?

In an article entitled *Niels W. Gade og trolدتøjet*, Finn Mathiassen asserts that sketches to an overture entitled *Jugendträume*³ are the remnants of the work originally named *Agnete og Havmanden*:

Det ligger umiddelbart nær at antage at dette værk [*Jugendträume*], der formentlig aldrig blev opført og ihvertfald ikke trykt, var det kompositoriske resultat af Gades gennembrud til hvad han kaldte „mit eget jeg“ i efteråret 1838, og at vi altså her står over for den omspurgte 'Agnete og Havmanden'-ouverture.⁴

Speculating upon the possible process of this transformation, Mathiassen continues with the following hypothesis:

Da inspirationen kom over Gade, greb han straks til pen og nodepapir. Han arbejdede endnu i en begejstringsrus, da han skrev sit brev til Berggreen, men kørte derpå fast. Rusen slap op – det ædruelige overlæg var alle dage et kendemærke for Gades virke –, men begejstringen holdt sig, støttet på hans slidsomt erhvervede kompositoriske håndelag og med hans splinternye erkendelse af sit kunstneriske kald som varmekilde. Som det tidligere var sket med hans 'Socrates'-ouverture, overantvortede han det allerede skrevne til kakkelovnen og begyndte den 16. oktober på en frisk, dog under bibeholdelse af ouverturens poetisk-dramaturgiske grundplan og velsagtens også dens vigtigste temaer.⁵

Although Mathiassen convincingly substantiates his hypothesis by comparing the major themes of *Jugendträume* to the „Agnete og Havmanden“ program

3. Copenhagen, Royal Library: Gades Samling. Supplement #17. Incomplete work consisting of piano sketches and an incomplete partitur. Piano sketches carry the title *Jugendträume*. The first page is dated „16/10 – 38. Stockholm.“ The closing date on page 9 reads: „Fin den 1ste December 1838. Stockholm.“ The partitur has no dates and is labelled simply „Overture.“

4. Finn Mathiassen, „Niels W. Gade og trolدتøjet“ *Festskrift Søren Sørensen*, København: Dan Fog, 1990, p. 73-74.

5. *Ibid.*, p. 74.

described in Gade's letter, his theory now seems unlikely due to the recent discovery of a third set of sketches.

In The Royal Library's Gade Collection lies a six-page bundle of sketches labelled *Agnete og Havmanden* and dated „September 1838 – Gothenborg.“ Bearing the incorrect date of 1858 in the handwritten catalogue of Gade's manuscripts (a.k.a. *Abelones Lister*), these sketches apparently have been overlooked by previous scholars. The sketches are written in piano-score format with notes concerning orchestral instrumentation. Both the date and title are written in Gade's hand, however, it appears as though the title was added at a later date. Two ink colors have been used (first brown and later black) and the manuscript paper is of different sizes (22cm x 35cm and 22.7cm x 34.5cm).

Composed the same month as Gade's famous letter to Berggreen, these newly-discovered sketches undoubtedly represent the composer's earliest setting of the *Agnete og Havmanden* overture. In addition, a comparison between these sketches and those of the *Jugendträume* overture reveals no similarities. Thus from the beginning, Gade apparently envisioned these overtures as two separate and distinct compositions.

ZUSAMMENFASSUNG

Niels W. Gades 'Agnete og Havmanden':

Weiteres Quellenmaterial und eine neue Theorie bezüglich der Entstehungsgeschichte des Werkes (Erster Teil: Die Ouverture)

Die Verfasserin beschreibt kurz einige neulich gefundene Orchesterskizzen von Niels W. Gade 'Agnete og Havmanden' bezeichnet und auf „September 1838“ datiert. Der Fund vertreibt die früher akzeptierte Theorie, Gades *Jugendträume* und *Agnete og Havmanden* seien eine und dieselbe Komposition.

Deutsche Übersetzung: Thomas von Jessen